

Píše Michal Kosák

(E*forum, 23. 10. 2013)

Vystavovat literaturu je těžká věc. Potíže vyvolává už sama podstata uměleckého díla – o ně jde sice především, nakonec je to ale životní úděl autora, který se v expozici obvykle představuje. Snad i na toto hledisko naráží mnohovýznamový titul výstavy **Život nebo literatura** s podtitulem **Vypravěč Varlam Šalamov**, která probíhá od 17. září do 26. října 2013 ve Výstavní chodbě Národní knihovny v Praze. Jejími kurátory jsou Wilfried F. Schoeller a Christina Links, pořadatelé Literaturhaus Berlin a Slovanská knihovna. Výstava je organizována jakožto „paralelní projekt“ k mezinárodní vědecké konferenci, nazvané poněkud krkolomně Zákon o odporu rozpadu: Zvláštnosti prózy a poezie Varlana Šalamova a jejich vnímání na počátku 21. století, která proběhla v Památníku národního písemnictví od 17. do 19. září.

Až za pár dnů skončí i souběžný výstavní počín, nezůstane domácí kulturní prostor bez Šalamova. Po četných otiscích v časopisech (například v *Revolver Revue*) a knižním výboru, který pod dnes matoucím názvem Kolymské povídky (Praha, Mladá fronta 1995) uspořádal a přeložil Sergej Machonin, vyšla tento rok v nakladatelství GplusG a v překladu Sergeje a Jana Machoninových již druhá kniha z původního šestisvazkového cyklu Kolymských povídek, jak jej rozvrhl sám autor (sv. 1. Kolymské povídky, 2012; sv. 2. Levý břeh, 2013). –Následující svazky souboru, jenž vznikl v letech 1954–1973, jsou: Artist lopaty, Očerki prestupnogo mira, Voskrešenje listvennici, Perčatka, ili KP-2.

Takříkajíc ideový koncept výstavy naznačuje již název. První část titulu odkazuje k biografické rovině expozice, která se soustředí na dokumentaci uzlových momentů vskutku strastné životní pouti V. Šalamova (1907–1982): např. dětství v rodině kněze ve Vologdě, práce koželuha v moskevské továrně, přijetí na vysokou školu, první zatčení v r. 1929, vyloučení ze školy, odsouzení ke třem letům tábora na Severním Urale, návrat do Moskvy, opětovné zatčení a trest v r. 1937, tentokrát na pět let v lágru na Kolymě, další, desetiletý trest, k němuž byl Šalamov odsouzen v r. 1943, propuštění v r. 1951, nový návrat do Moskvy po rehabilitaci v r. 1956, manželství a rozvody, a nakonec smrt v r. 1982. Tyto události personální historie se stýkají s podáním širě uchopeného lágrového tématu.

Druhá část názvu expozice zas tematizuje literární působení V. Šalamova, jež je představeno skrze výběr z jeho rukopisů a korespondence, z publikací časopiseckých, knižních (autoru se v Rusku za života nepodařilo publikovat ani jedinou z Kolymských povídek), samizdatových a exilových (čimž se částečně dostává pozornosti i rozsáhlým sbírkám Slovanské knihovny). Sledováno je dále Šalamovovo dějstvování v blízkosti

okruhu avantgardy, a to opět v širokém panoramatu (kontext doplňují také dobové filmové ukázky jak od Dzigy Vertova, tak ze soudobé propagandy), literární přátelství s N. Mandelštamovou, vztah k B. Pasternakovi a především k Solženicynovi. Oba autoři jsou zde přitom podáváni jako postavy veskrze protikladné – osudem i rozdílným tvůrčím řešením otázky, jak o skutečnosti lágrů psát. (K poměru V. Šalamova a A. Solženicyna srov. mj. ukázku z Šalamovových zápisníků, Solženicynovu vzpomínku a reakci poslední partnerky V. Šalamova Iriny Sirotinské, která má velkou zásluhu o zpracování Šalamovovy pozůstalosti.)

V další rovině obrací titul expozice „Život nebo literatura“ pozornost k Šalamovovu tvůrčímu postupu, který se pohybuje kdesi na pomezí literatury a vzpomínkové prózy. Tento dojem z Šalamovovy tvorby je v hrubší podobě vyjádřen také na záložce prvního svazku souboru, kde čteme: „Text povídek se v tomto případě stává dokumentem a čtenář sleduje děj v ‚přímém přenosu‘. To už není literatura, to je pravda – celou svou tvorbou říká Varlam Šalamov.“ Zmíněná dokumentárnost, která má být právě i Šalamovovým řešením otázky, jak psát o gulagu, je ovšem výsledkem literárního zpracování holé skutečnosti, tedy jevem, jenž stále náleží do oblasti literatury. Jakoby tedy nakonec na pádnost úsečné otázky, kterou kontradicky staví název výstavy (a to i bez chybějící interpunkční čárky ve spojení život nebo literatura), odpovídal mnohem patřičněji podtitul: Vypravěč Varlam Šalamov.

www.ipsl.cz